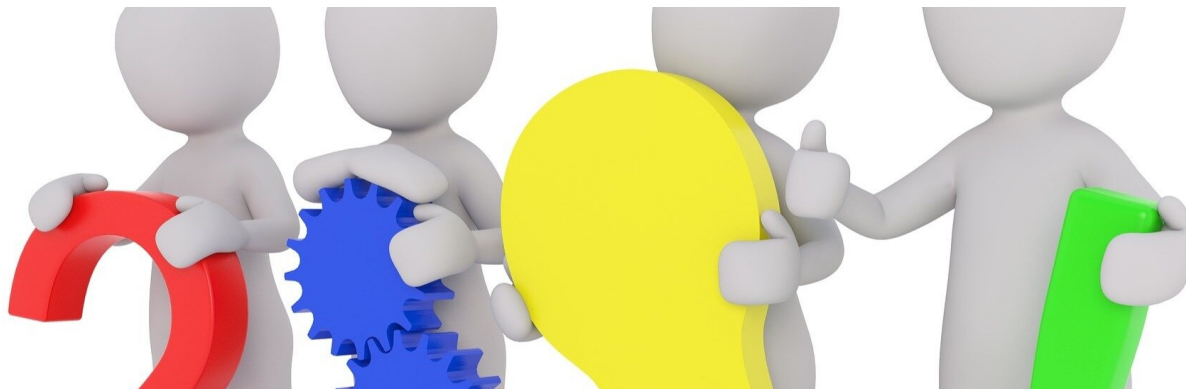

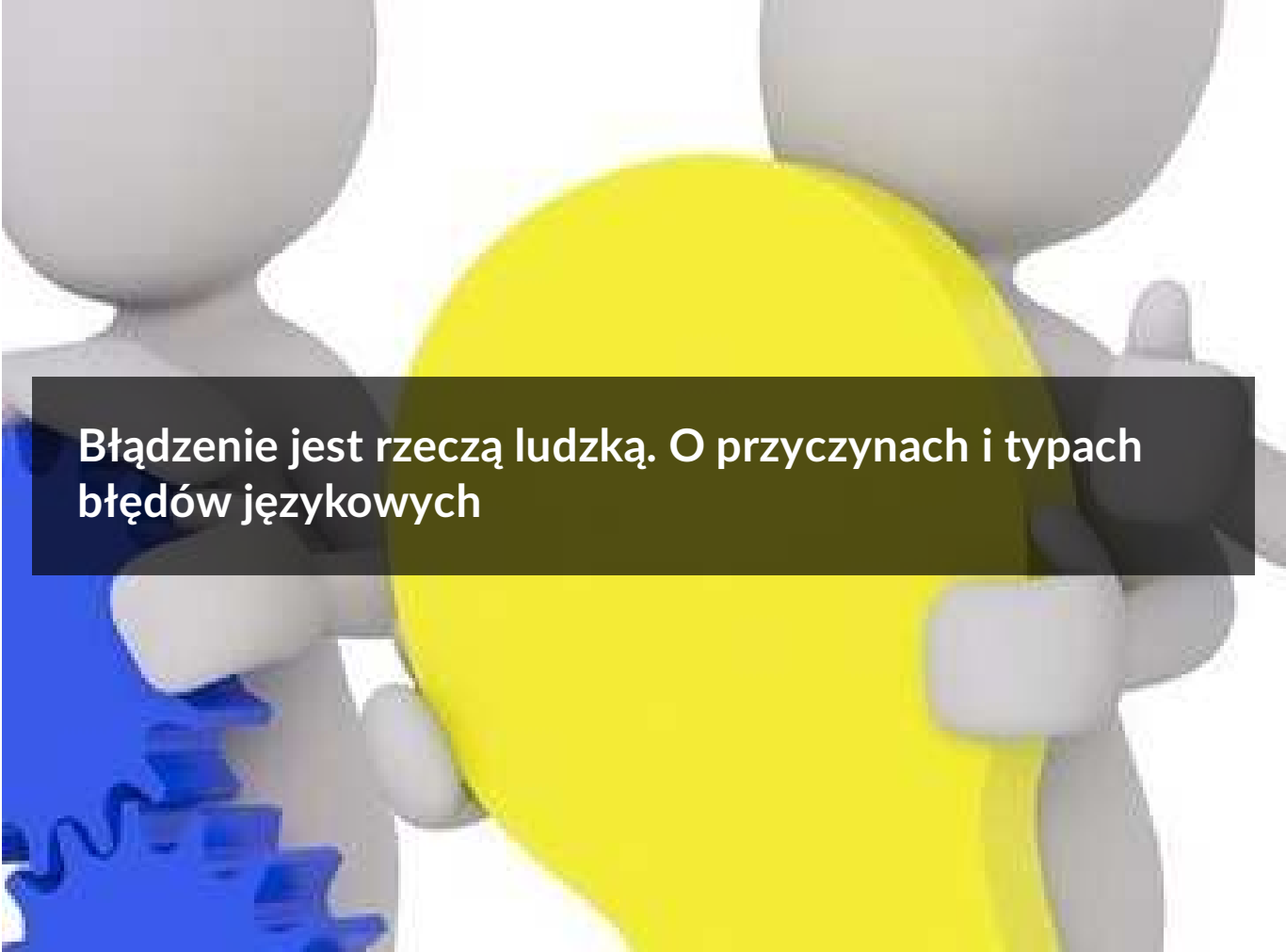

Błądzenie jest rzeczą ludzką. O przyczynach i typach błędów językowych

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Janina Kwiek-Osiowska, *Kultura języka a szkoła*, „Język polski w szkole”, nr 3.
- Źródło: Sławomir Mrozek, *Do dyrekcji Muzeum Łówr, zagranicą*, [w:] tegoż, *Małe prozy, wstęp i wybór T. Nyczek*, Kraków 1990, s. 43.

Błądzenie jest rzeczą ludzką. O przyczynach i typach błędów językowych

Profesor Zenon Klemensiewicz w swojej książce *Składnia, stylistyka, pedagogika językowa* pisał: „Sprawność mówienia oddaje nieocenione usługi w nabywaniu nowej wiedzy, w określaniu własnego stanowiska, w dyskusji i polemice, w najrozmaitszych sytuacjach życia prywatnego i publicznego: w działalności politycznej i społecznej, w kręgu zawodowym i towarzyskim, przy nauce i zabawie (...).

Dlaczego zatem – choć poprawność językowa jest tak dużą wartością, a jej brak może świadczyć o naszej niekompetencji – popełniamy błędy językowe?

Twoje cele

- Omówisz przyczyny powstawania błędów językowych.
- Zidentyfikujesz przyczyny celowego niestosowania znanych reguł poprawności językowej.
- Wskażesz najczęstsze typy błędów występujące w polszczyźnie.
- Przedyskutujesz konsekwencje celowego odstępowania od reguł poprawności językowej.

Przyczyny błędów językowych

((Janina Kwiek-Osiowska

Kultura języka a szkoła

Wszyscy uczący, wszyscy na terenie szkoły, wreszcie wszyscy uczniowie muszą sobie zdawać sprawę z tego, że język wymaga troski i umiłowania, bo jest on świadectwem nas samych i całego naszego narodu.

Źródło: Janina Kwiek-Osiowska, *Kultura języka a szkoła*, „Język polski w szkole”, nr 3.

Mianem błędu językowego określa się odstępstwo od obowiązujących norm językowych. Najprostsza odpowiedź na pytanie o to, dlaczego ludzie popełniają błędy, mogłaby brzmieć: „Bo nie wiedzą, jak mówić i pisać poprawnie”. Jest ona niewystarczająca, ponieważ za owym „nie wiedzą” kryją się różne przyczyny niestosowania reguł poprawności językowej. Co ciekawe – polski językoznawca, teoretyk języka oraz m.in. redaktor naczelny *Słownika języka polskiego* (1958–1969) – Witold Jan Doroszewski (1899–1976) uważał, że najważniejszą przyczyną błędów językowych jest lenistwo i bezmyślność.

Błędy w pisowni

Co za dużo, to niezdrowo

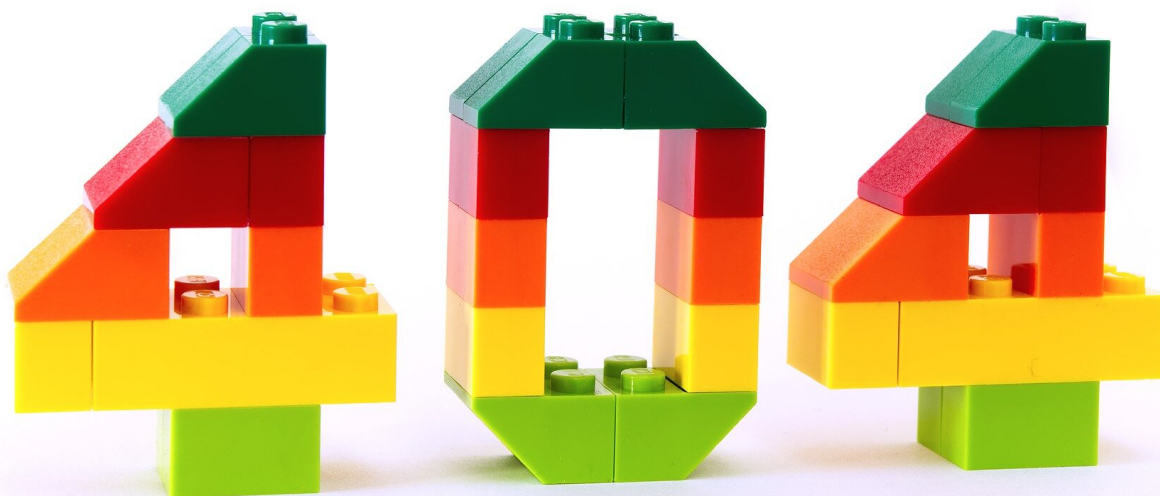
Nieumiejętność stosowania reguł poprawności językowej może wynikać nie tylko z ich niedostatecznego przyswojenia, ale również, co zaskakujące – z przesadnego nadużywania. Mamy wówczas do czynienia z tzw. hiperpoprawnością (grec. *hyper* – nad, ponad) – czyli z przesadną poprawnością, która polega na unikaniu form językowych zgodnych z normą językową z powodu tego, że są rzekomo błędne. Te domniemane nieprawidłowe formy zastępowane są tzw. hiperyzmami, tj. wyrazami niesłusznie uważanymi za lepsze i staranniejsze, które w rzeczywistości są po prostu błędne:

Sytuacja 1.

Znam regułę mówiącą, że w wyrazach obcego pochodzenia zakończonych sylabą -yka / -ika należy akcentować trzecią sylabę od końca (**logika**, mat**em**atyka) i stosuję tę zasadę do wszystkich wyrazów zakończonych sylabą -yka / -ika – w tym również do wyrazów rodzimych. Wymawiając **bijatyka** (zamiast **bijatyka**), **motyka** (zamiast **motyka**), popełniam błąd akcentowania wynikający z hiperpoprawności.

Sytuacja 2.

Chcę, aby moja wypowiedź była precyzyjna, i wprowadzam do niej zbędne elementy uściślające, np. „Schodziliśmy ponad kilometr *w dół* w ulewnym deszczu”. Potrzeba precyzji prowadzi mnie do popełnienia błędu językowego: dodatek „w dół” tworzy **pleonazm** – nie da się bowiem schodzić w górę.

Celowe naruszanie reguł

Pełnienie błędów językowych nie zawsze jest skutkiem nieznamomości reguł bądź nieumiejętności ich zastosowania. Obecnie coraz częściej można spotkać się z ich świadomym naruszaniem, wynikającym z niskiej kultury osobistej lub z chęci dostosowania się do otoczenia. Konsekwencją pierwszego zjawiska jest wulgaryzacja i brutalizacja języka (oraz większe społeczne przyzwolenie na tego typu zachowania, które przejawia się m.in. brakiem odpowiednich reakcji na różnorakie wypaczenia polskiej mowy w sytuacjach publicznych). Również tzw. adaptacja środowiskowa, widoczna np. w grupach zawodowych, rówieśniczych czy subkulturach, sprzyja rozpowszechnianiu się mody językowej i zalewowi zapożyczeń. Na przykład w slangu korporacyjnym rodzime wyrazy i konstrukcje zastępowane są zapożyczeniami typu *deadline* (również w spolszczonej pisowni: *dedlajn*) czy *asap* (z ang. *as soon as possible* – najszybciej, jak to możliwe). Przykładów celowego pełnienia błędów dla zaznaczenia swojej przynależności do grupy dostarczają też fora internetowe, których użytkownicy stosują formy typu: *pińcet* (zamiast *pięćset*), *zazdraszczam* (zamiast *zazdroszczę*). Celem jest na ogół wyśmianie osób pełniających błędy i zamanifestowanie własnej pozycji znawcy środowiska, ale skutek uboczny to rozpowszechnianie się błędu.

Słownik

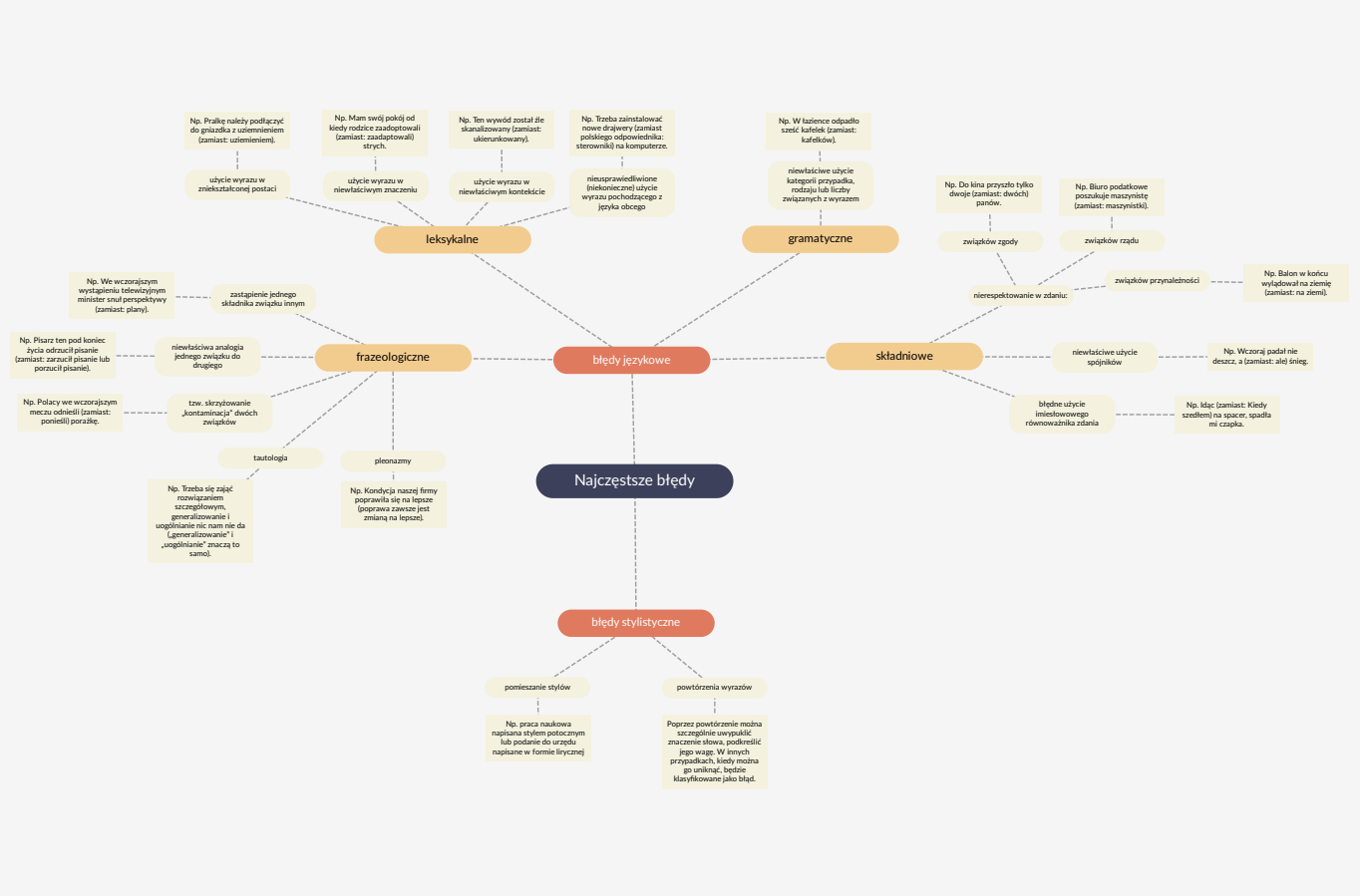
pleonazm

(gr. *pleonasmos* – nadmiar, zbytek) – wyrażenie nadmiarowe, czyli takie, którego jedna część powtarza treść wyrażoną też w innej części, np. przedmieścia miasta (przedmieścia to z definicji obszar usytuowany na krańcach miasta); powtórzyć ponownie (powtórzyć to z definicji zrobić coś lub powiedzieć ponownie)

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli ilustrującą błędy językowe. Do poszczególnych rodzajów błędów wpisz przykłady zaobserwowane w codziennym języku.

Źródło: Michał Kuziak, Sławomir Rzepczyński, *Jak pisać?*, Bielsko-Biała 2003, s. 272–275.

Polecenie 2

Uzupełnij mapę myśli. Wpisz przykłady do ich rodzajów, a następnie je popraw.

dwutysięczny trzeci rok

w każdym bądź razie

eurosejm

kupywać buty

okres czasu

ubrać buty

babciowy

pani ministra

przyglądam się ludzi

trzy kurczęta

rozmawiam z przyjaciółmi

mieszkam na ulicy Tanecznej

ten kontrol

w cudzysłowie

umią

przyglądam się kotowi

filizanka kakaa

użyć właściwe argumenty

kupiłem książkę dla kolegi, która była ciekawa

będąc małym dzieckiem, stłukł kolano

całkowicie zlikwidować

dobry walor

odnieść porażkę

Skonsumowałeś pierogi?

bardziej wysoki

Słownik

tautologia

(gr. *to samo słowo*) – błąd leksykalny, polegający na użyciu połączenia wyrazów, które są nośnikami tych samych treści, co powoduje wyrażenie tej samej myśli dwa lub więcej razy

kontaminacja

(łac. *contaminatio* – zetknięcie) – połączenie elementów różnych związków frazeologicznych

frazeologizm, związek frazeologiczny

(gr. *phrasis* – mówienie, wyrażanie się + *lógos* – słowo) – utrwalone połączenie dwóch lub więcej wyrazów, które nabiera nowego znaczenia, niewynikającego ze znaczeń składających się na to połączenie wyrazów (np. *szara strefa*, *iść na całość*)

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Podziel przyczyny błędów językowych na mimowolne i zależne od woli osoby komunikującej.

Przyczyny mimowolne:

stosowanie analogii

grubiaństwo

potrzeba dopasowania do grupy

Przyczyny zależne od woli:

afazja

dążenie do bycia modnym

przejęzyczenie

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Zaznacz zdania, w których pojawiają się pleonazmy.

☐ Wchodziłam na górę.

☐ Ten akwen wodny jest ogromny.

☐ Aktywnie uczestniczymy w tym zadaniu.

☐ Mamy więc pełen komplet zadań.

☐ Samochód cofał się do tyłu.

Ćwiczenie 4

Przeczytaj zdania i z każdego z nich wypisz błędnie użyty wyraz lub zwrot, podaj poprawną formę i objaśnij przyczynę powstania tego błędu.

1. Ten film, na który poszliśmy wczoraj, był nieciekawym, ale bynajmniej niezbyt długi.

Błędnie zastosowany wyraz:

Poprawny wyraz:

Przyczyna błędu:

2. Jesteś zbyt spolegliwy, nie możesz zawsze we wszystkim ustępować innym.

Błędnie zastosowany wyraz:

Poprawny wyraz:

Przyczyna błędu:

3. On chyba myśli, że nie obowiązują go żadne zasady i może robić, co mu się rzeknie podoba.

Błędnie zastosowany wyraz:

Poprawny wyraz:

Przyczyna błędu:

Ćwiczenie 5

Satyryk Jan Tadeusz Stanisławski (1936–2007) prowadził w Polskim Radiu cykl popularnych audycji – żartobliwych wykładów z „mniemanologii stosowanej”. Jeden z nich zakończył omyłkowo zwrotem „I to by było na tyle”, który spodobał się słuchaczom. Stanisławski zaczął go więc używać, a zwrot rozpowszechnił się i wszedł do języka potocznego. Wyjaśnij, z jakich przyczyn Stanisławski popełnił błąd i jakie mechanizmy pozwoliły na utrwalenie się tego błędu.

Przyczyna błędu:

Mechanizm utrwalenia błędu:

Ćwiczenie 6

Uzupełnij tabelę, określając rodzaj błędu w podanych przykładach oraz poprawną formę.

Przykład	Rodzaj błędu	Poprawna forma
ciężki orzech do zgryzienia		
on się wszystkiemu sprzeciwia, to taki oportunistą		
mam w pokoju dużą pufę		

Tekst do zadań 7-8

((Sławomir Mrożek

Do dyrektora Muzeum Łówr, zagranicą

Niniejszym donoszę, że mam dla Dyrektora niespodziankę. Przy kopaniu na działce wykopałem dwie ręce w stanie dobrym, z kamienia.

Orientuję się, że Dyrekcja jest w posiadaniu starożytnej rzeźby greckiej bogini Wenus Zmilo. Dyrekcja nie zaprzeczy, bo są świadkowie.

Wyżej wzmiankowana rzeźba nie ma rąk, bo jej brakują. Ja o tym wiem z dobrego źródła.

Sytuacja teraz jest taka, że ja te ręce znalazłem.

Mogę te ręce dosłać Dyrekcji za uiszczeniem opłaty pocztowej przy odbiorze. Za to proszę Dyrekcję o spełnienie moich życzeń.

Moje życzenia są takie: Wycofanie obcych wojsk z terenu mojego kraju. Rozpisanie wolnych wyborów do Sejmu drogą powszechnego głosowania. Niezwłoczne zaopatrzenie nas w mydło, buty i pastę do zębów.

Jeżeli Dyrekcja nie może tego załatwić sama, to niech się porozumie z Narodami Zjednoczonymi. Im chodzi o kulturę światową i jest jasne, że albo bogini będzie dalej bez rąk, albo już będzie z rękami. Dla mnie osobiście proszę za fatygę o wysłanie mi puszki kawy mielonej w proszku marki Nescafe. Proszę o wysłanie przesyłką poleconą, bo kradną.

Z wyrazami poważania Sławomir Mrożek – polak.

Źródło: Sławomir Mrożek, *Do dyrekcji Muzeum Łówr, zagranicą*, [w:] tegoż, *Małe prozy, wstęp i wybór T. Nyczek*, Kraków 1990, s. 43.

Ćwiczenie 7

Zaznacz zdania trafnie charakteryzujące nadawcę tekstu *Do dyrekcji Muzeum Łówr, zagranicą*.

- ☐ Jest chytry i interesowny, o czym świadczą stawiane przez niego warunki.
- ☐ Świadomie dobiera środki językowe stosowne do celu swojej wypowiedzi.
- ☐ Potrafi sformułować oficjalne pismo w stosownym stylu.
- ☐ Ma trudności z utrzymaniem wypowiedzi w jednym stylu.
- ☐ Bezrefleksyjnie kopiuje zasłyszane zwroty i nie potrafi ich ułożyć w spójną całość.
- ☐ Nie potrafi stosować zasad poprawnej polszczyzny.
- ☐ Żywi do odbiorcy sympatię, o czym świadczy zwrot „mam dla Dyrekcji niespodziankę”.
- ☐ Jest wobec odbiorcy podejrzliwy, o czym świadczy zwrot „Dyrekcja nie zaprzeczy, bo są świadkowie”.
- ☐ Jest człowiekiem wykształconym, o czym świadczy jego znajomość kultury antycznej.

Ćwiczenie 8

Objaśnij mechanizm powstawania błędów językowych popełnionych w poniższych zdaniach.

1. „Niniejszym donoszę, że mam dla Dyrekcji niespodziankę.”

2. „Z wyrazami poważania”

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Błądzenie jest rzeczą ludzką. O przyczynach i typach błędów językowych

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

II. Kształcenie językowe.

1. Pogłębianie funkcjonalnej wiedzy z zakresu nauki o języku.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

3) rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnym języku;

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

6) odróżnia zamierzoną innowację językową od błędu językowego; określa funkcje innowacji językowej w tekście;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

3) rozumie stylistyczną funkcję zamierzonego błędu ortograficznego w tekście artystycznym.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wskaże i skoryguje częste błędy językowe w komunikacji;
- przeanalizuje przyczyny i skutki występowania błędów językowych;
- przedyskutuje zasadność celowego wprowadzania błędów do języka;
- nazwie typy błędów występujących w wypowiedziach i dokona ich poprawy.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów, aby wysłuchali audycję radiową lub obejrzeliby wybrany program telewizyjny i zwrócili uwagę na wypowiedzi dziennikarzy oraz uczestników. Prosi o zanotowanie przykładów sformułowań nielogicznych lub niepoprawnych gramatycznie.
2. Nauczyciel przekazuje również informacje dla chętnych.
Cywilizacja błędów
Nieumiejętność praktycznego stosowania reguł poprawności językowej może być rezultatem działania czynników biologicznych lub kulturowych. Do tych pierwszych

zaliczamy m.in. schorzenia neurologiczne ograniczające zdolność posługiwania się językiem (np. afazję i specyficzne trudności w uczeniu się (szczególnie dysleksję i dysortografię). Z kolei czynniki kulturowe sprawiają, że reguły poprawności językowej nie są wystarczająco utrwalone, co czyni je podatnymi na odkształcenia. Badacze współczesnej kultury zwracają uwagę, że wraz z rozwojem mediów cyfrowych nasila się zjawisko tzw. analfabetyzmu wtórnego – zapominania, oduczania się przyswojonych kiedyś zasad czytania i pisania, oraz analfabetyzmu funkcjonalnego – nieumiejętności stosowania wyuczonych zasad. Przyczyny nowej fali analfabetyzmu to przede wszystkim:

1. Upowszechnienie się urządzeń elektronicznych – telefonów komórkowych, smartfonów, tabletów, komputerów i innych – powodujące odwrót od pisania odręcznego. To ostatnie wymaga od naszych mózgów większego wysiłku i jest bardziej czasochłonne, ale przez to zwiększa koncentrację na doborze środków językowych, co pozwala eliminować błędy. Z kolei pisanie na klawiaturze, choć znacznie szybsze, obniża poziom koncentracji i znacząco zwiększa ryzyko popełniania błędów. Zjawisko to najsilniej oddziałuje wśród dzieci, które współcześnie coraz częściej uczą się obsługi klawiatury wcześniej niż pisania odręcznego.
2. Preferowanie we współczesnych mediach krótkich, uproszczonych komunikatów: smsów, wpisów na portalach społecznościowo-informacyjnych o narzuconej przez administratora, niewielkiej długości; kondensowanie treści przekazu w nagłówku artykułu.
3. Kultura obrazkowa – współczesne media w większym stopniu niż słowem posługują się obrazem. Zjawisko to występuje w reklamie, rozrywce (memy), ale też w informacji (galeria zdjęć z krótkimi komentarzami zamiast artykułu). Komunikat językowy zostaje zredukowany do minimum, co oducza odbiorcę przyswajania dłuższych tekstów.

Faza wprowadzająca:

1. Chętne osoby przedstawiają prace wykonane w domu. Następnie nauczyciel rozpoczyna dyskusję dotyczącą przyczyn popełniania różnego rodzaju błędów.
2. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się indywidualnie z sekcją „Przeczytaj”. Następnie nauczyciel prosi o dyskusję na temat: Czy można celowo naruszać reguły? W jakim celu się to robi? Uczniowie wypowiadają się, a nauczyciel pilnuje porządku dyskusji. Nauczyciel prosi również, by uczniowie podali własne przykłady sytuacji, w których ktoś popełnił błąd językowy.
2. Praca z multimediami. Uczniowie zapoznają się z mapą myśli. Na tej podstawie w parach wykonują zamieszczone w tej sekcji polecenia.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie zostają podzieleni na 3 grupy. Każdy zespół rozwiązuje ćwiczenia zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Następnie, aby uzasadnić poprawność rozwiązań, omawiają je na forum klasy. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne omówienie wszystkich rozwiązań.
2. Uczniowie wspólnie przygotowują mapę myśli podsumowującą wiedzę z lekcji.

Praca domowa:

1. Nauczyciel podaje uczniom zdania wypowiedziane przez komentatorów sportowych (znalezione w zasobach internetowych). Zadaniem uczniów jest nazwanie typów błędów, które występują w wypowiedziach i poprawienie tych błędów.
Dzisiaj, kiedy oni stali się niemal latawcami, wiatr ma ogromne znaczenie.
130 m to nie jest 148 m, to jest kilkanaście metrów dalej!
Juventus w tej edycji LM nie strzelił jeszcze głowy bramką.
Bracia-bliźniacy Frank i Ronald de Boerowie, z których większość gra w Barcelonie.
Oto ten moment przed momentem na Państwa ekranach.

Materiały pomocnicze:

- Michał Kuziak, Sławomir Rzepczyński, *Jak pisać?*, Bielsko-Biała 2003.
- *Polszczyzna na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa 2006.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Mapa myśli”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.